

SLOGOVNE ZNAČILNOSTI GLASBE V BAROKU

POMEN POLIFONIJE

Polifonija pomeni večglasje oz. večglasno glasbo in tudi kompozicijski način v katerem je vsak glas samostojen. Večglasje se je izoblikovalo v zgodnjem baroku in se je razvijalo vse do konca.

Kmalu so prišli do ugotovitev, da je z večglasno instrumentacijo mogoče doseči želeni zvok.

Ta način je dosegel svoj vrhunec v Bachovih fugah. Fuga je najbolj razvita kompozicijska oblika polifone glasbe, v kateri ena ali več tem enakopravno nastopa posameznih glasovih po zakonih kontrapunkta. Je tudi najbolj upoštevana oblika baročne glasbe, ki jo je J.S. Bach pripeljal do viška. Njegova ustvarjalnost ni več zvezana s srednjeveškim misticizmom ter pomeni vrh in zaton baročne polifonije.

Polifonija je vplivala na razvoj opere v baroku. Polifonija pa je prav tako vplivala, da se je instrumentalna glasba postopoma osvobodila vokalne predloge, posebno v glasbi za glasbila s tipkami (beneška orgelska glasba) in skladba za orkester.

RITEM IN MERA

V obdobju baroka se je uveljavil živahen in nemiren ritem. Zaradi svoje raznovrstnosti so se skladatelji z njimi dokaj veliko ukvarjali, zato je bilo opaziti tudi razlike med ritmi posameznih skladb. Razvijal se je v vse smeri in se, kot je za klasično glasbo značilno neprenehoma spreminjal (hitrost ritma je redno rasla in padala, spreminjal se je tonovski način). Način časovne razporeditve tonov s poudarjenostjo je v baroku predstavljal glasbeno motoriko, ki je sposobna vzbuditi posebno zanesene čustvene vzgibe. Na ritem je vplivala tudi baročna pampoznost, ki je bila drugačna od tistih prejšnjih pogledov na glasbo. Uglasitev instrumentov je bila kljub živahnosti ritma enakomerno temperirana (vsi poltoni v okviru oktave so bili enaki). Ritem tudi v baroku predstavlja enega najosnovnejših vidikov glasbe in je pogonska sila le-te. Trajanje tonov je kratko-dolgo-kratko.

Razmerje med lahкими in težkimi dobami v taktu (mera – metrum) je bila v baroku lahka-težka-lahka. Ta ritmični red v skladbi je le-to dopolnjeval in je dajal živahen pridih.

MELODIJA V BAROKU

Kakor v drugih obdobjih se je tudi v baroku melodija od skladatelja do skladatelja spreminjala. Pa vseeno pa lahko povzamemo neke skupne značilnosti, ki označujejo barok takšnega kakršen je.

Melodija je zelo čustveno nabita, da se ji le težko upreš. Pa vendar so v tistem času menili, da naredi taka melodija glasbo zakomplicirano in težko, zato večina skladateljev v tistem času niso marali. Uspeli so le tisti, ki so igrali preproste melodije, vendar pa ti dandanes ne slovijo, kot vrh glasbene umetnosti.

Kakor sem že rekla, se melodiji težko upreš, saj je umirjena in jo zato lahko zlahka zapojemo. Kar pa je čudno, saj so bili riti takratnega časa večinoma živahni in hitri. Na poslušalca naredi globok vtis, zato bi takšno melodijo primerjali z dandanašnjimi popevkami. So umirjene, vtisnejo se nam v spomin in zato jih prepevamo še dneve in dneve. Seveda pa se nikakor ne morejo primerjati z baročno čustveno močjo in kvaliteto.

Kljub temu, da je barok dokaj zgodnje umetnostno obdobje, je čustvena melodija enakovredna vsej glasbi kasnejšega časa, kar kaže na njeno kvaliteto.

Skladatelj si je po večini izbral eno razpoloženje in ga držal skozi ves čas do konca. Razpoloženje je izražalo moč in zato ustvarilo neko močno dramsko napetost.

V kasnejših obdobjih je barok v melodiji naredil velik napredek, ki mu pravimo baročna velikopoteznost. Skladatelji so spreminjali svoja čustvovanja v glasbeni efekt, kar je naredilo glasbo še bolj močno in izrazno.

Kakor sem rekla že poprej je barok dokaj zgodnje umetnostno obdobje, še vseeno pa je v glasbi pustil močan pečat, kar je vplivalo tudi na kasnejše razvijanje glasbe. Sicer v tistem času dandanašnji veliki baročni skladatelji niso pomenili veliko, saj niso zadovoljili takratno poslušalstvo, ki je bilo zelo nezahtevno. Želeli so slišati preproste melodije, ki niso vzbujale toliko 'grozne' napetosti. Šele dandanes se zavedamo kako kvalitetna in čutna je njihova glasba.

RAZVOJ INSTRUMENTALNE GLASBE

Baročna instrumentalna glasba je korenito drugačna od prejšnje. Razmahne se v mogočno ustvarjalno zvrst, docela se loči od vokalnih zahtev in slednjič obvelja za osrednje skladateljsko območje. Želja po koncertiranju spodbuja izpopolnjevanje glasbil in nagel vzpon virtuoznosti. Nekoč poljubni ansambli prerasejo v ustaljene zasedbe. Ni več vseeno, kaj igrajo trobila, kaj pihala, godala ali instrumenti s tipkami: ne ločijo se samo po gibčnosti in obsegih, drugačna je tudi tehnika igranja, raznovrstni so okraski in prodornost zvoka.

Hkrati se poglobijo razlike med solistično in komorno glasbo: poleg števila izvajalcev jih določajo skladateljske zahteve. Ker terja skrajno izbrušeno igro, je solistična glasba namenjena le najbolj izpopolnjenim instrumentom (prevladujejo orgle, čembalo in gosli); komorna glasba je v zasedbah najraje godalna, a tudi raznovrstne zveze s pihali in trobili so pogoste. V slehernem ansamblu sodeluje glasbilo (ponavadi čembalo) na katerega je mogoče igrati akorde... kajti barok ne more brez generalnega basa. »Generalni bas je najpopolnejši temelj glasbe,« trdi Johann Sebastian Bach - za njegovo izvedbo pa je akordičen instrument obvezen. Ta potreba ustvari stalno baročno zasedbo (ne obliko!), imenovano sonata za tri glasove (trio-sonata), v kateri vselej igrajo štirje instrumenti. Še po renesančnem zgledu so namreč glasbeniki računali število glasov, ne števila izvajalcev. Trio-sonate so zato pisali za dva visoka in basovski glas. Skoraj vedno sta zgornja glasova igrali violini, basovski glas, basso continuo, pa nizko melodično glasbilo (ponavadi godalo) in akordičen instrument (ponavadi čembalo); ta je poleg vseh treh glasov igral še označene akorde.

Skladateljska misel, ki je navezana le na število glasov, ne ločuje natanko, kaj je komorna in kaj orkestrska glasba. Velja sicer, da je množina glasov (instrumentov) bližje orkestrski zasnovi, nikoli pa ni pripisano število izvajalcev. Kontrasti med glasbili ali skupinami glasov so zelo sorodni tistim v komornih delih. Izjema je le koncert, ki terja jasno nasprotje med solistom (solisti) in spremljavo (orkestrom). Toda orkestri so bili majhne skupine glasbenikov: komaj dva, trije izvajalci za vsak glas. Tudi za orkestrsko muziciranje je bistvena koncertantnost. Orkestri so večinoma godalni, toda skladatelji radi pišejo še za druga glasbila, da le dosežejo večji blesk. Ravnajo se po glasbenikih, ki so na voljo: čim premožnejši je gospodar, tem večji in raznovrstnejši je orkester.

Okoliščine, ki jim ustvarjalci morajo slediti, so torej: okus občinstva ali naročnika (cerkve, fevdalne gospode, meščanov), namen, za katerega pišejo (nabožni obred, zabava muziciranje pred izbranim krogom) in glasbeniki, s katerimi lahko računajo (njihovo število, tehnična izurjenost, raznolikost zasedbe). Šele znotraj teh meja ravna skladatelj po lastni presoji, uveljavlja svojo osebnost in se bori za ugled - kot ustvarjalec in virtuoz, če le mogoče z novostmi, kakršnih drugi ne zmorejo.

Tempo in glasnost

Instrumentalna (absolutna) glasba pa je terjala še drugo novost. Ker ji pesniška vsebina ni več pomagala pri določanju hitrosti, so ji morali skladatelji predpisati tempo. Bilo je dovolj če so označevali glavne kontraste. Najbolj po okusu dobe je namreč zmerna hitrost, zato so navadno opozorili le na njeni nasprotji, na počasi (adagio) ali široko (largo) ter na hitro (allegro) ali živo (vivo). Razumljivo je bilo, da zmorejo virtuozni več in jim je zato več dovoljeno: v naglih odlomkih so igrali še hitreje, v mirnih so se postavljali z okraševanjem in drobljenjem ritmičnih vrednosti na najmanjše dele. Prav tako na obrobju ustvarjalnih potreb, prepuščena iznajdljivosti in željam izvajalcev, je ostala dinamika. Skladatelji so le redko zapisali kakšno znamenje za glasnost. Nasploh so jo uravnavali sproti, med muziciranjem, skoraj vedno v ostrem kontrastu med forte in piano.

HARMONIJA

Harmonija je poleg melodije in ritma temeljna prvina glasbe ter nauk o zakonitosti gradnje in povezovanja akordov. Z njo, skladatelji vdihnejo barvo, s tem pa se lahko spremeni celoten značaj napeva. Pričara nam občutke kot so lahko po eni strani negotovost, nemir, negotove usode, če pa je drugačna pa lahko tudi občutek miru. V baroku je bila razvita blagozvočna harmonijska tehnika. Harmonija še ni tako razvita kot kasneje v romantiki in klasiki.

Literatura :

- 1.) K. Castle - Najlepša knjiga o glasbi
- 2.) Družinska enciklopedija
- 3.) Mojstri klasične glasbe in njihova dela (številke 2, 6, 9)
- 4.) Umetnostna vzgoja (osnove glasbene umetnosti)
- 5.) Splošni leksikon državne enciklopedije
- 6.) Klasična glasba – vodnik za poslušanje in spoznavanje
- 7.) V. Ukmar – Glasba v preteklosti